fragmenty . . . zlomky. Usnadňují si příliš svůj úkol. Myslí-li to s uměním opravdu vážně a opravdově, budou musit, myslím, jít k *genrům objektivným*, k *dramatu* a *románu* a zde celý jich tuhý nepoddajný kamenný materiál prohřát, rozsvítit, učlenit, vnitřní subjektivnou methodou zpracovat . . . vystavět z něho jednotnou logikou stylovou stavbu . . . dříve než budou moci pokrývat její stěny subtilními filigrány svých deskripcí a evokací.

Do té doby mají knihy jako přítomná sbírka p. Hlaváčkova, již kladu ostatně přes všecky námitky výše než zboží starého stylu, význam a cenu náběhů a pokusův.

Eliška Krásnohorská: Rozpomínky

Kniha poesie — ne, řečnění a povídání, z půli vlasteneckého — ne, vlastenčícího, z půli intimního soukromého — ani individuálného, ani individualistického — tenoru. Kniha vlastenčící pseudopoesie, již jsem nedávno v těchto listech (v čís. 5 při posudku Nerudových *Zpěvů pátečních* a v čís. 1 při posudku *Havlovy Chamradiny*)[1] demonstroval jako umělecký i lidský blud, jako chorobu fráziomanie a duševní i umělecké zrůdnosti. Nebudu opakovat při této knize celý svůj rozbor, odkazuju zde na něj a vybírám z knihy slečny Krásnohorské na podepření své theorie typická monstra, jimiž se jen jen hemží.

Praha je jistě krásné město zvláštního teskného zčernalého kouzla, staré, temné nálady, archaistické zalehlé a zaleklé vůně. Město, které každého, kdo je nazírá z asociace historické, může dojmout *jen elegicky*, šedí a plísní a stíny, smytými, spršelými barvami, rozrytým černým zdivem, tichými zamlklými nádvořími paláců, kde jindy zpívala fanfára života, pustými náměstími historických názvů a historických dat, kde mezi opláchlými kameny pučí dnes špičky bledé trávy. Teskný přidušený smutek, vybledlá vůně a rozprchlá barva — takové jsou ty akcenty, jež musí cítit každý z Prahy skutečně staré a umělecké — a ty akcenty sahají právě nejhlouběji myslícímu a cítícímu člověku do duše. Ale tento *absolutní estetický dojem* nestačil patrně slečně Krásnohorské — její specielní vlastenčící stanovisko nepřijímá nikde pravdu a skutečnost — musí si ji dříve přemalovat, zfalšovat, aby ji dojímala. Myslí, že láska tichá, utištěná, šerá, dumavá není tou pravou láskou,

[1 - Viz zde str. 173—193 a 144—155.]

že láska potřebuje velkých póz, vylhaných dojmů, dunivých frází. A tak napsala o tom krásném, šerém, zamlklém, temném městě tuto bramar[ba]siádu, která falšuje pravdu i krásu, která je sama barokní nehoráznost i titěrnost a malichernost současně — *Prahu Zlatovlasou* (str. 5 a n.). Tímto zlatým vlasem Prahy není totiž nikdo jiný, než pokojná tmavá naše Vltava, která ve vlastenecké fantasii slečny Krásnohorské neteče, jak každý normální člověk ve skutečnosti i na mapě může se přesvědčit, *středem* Prahy — nýbrž horribile dictu, *obtéká Prahu dokola*. Čti, kdo nevěří:

Spouští[1] jej, veletok paprsků,
jak řeku to plynoucích hvězd,
spouští svou spanilou Vltavu
kol tváře své královna měst.

Ubohá Vltavo! Že *protékáš* Prahu, bylo slečně Krásnohorské patrně málo, že ji zásobuješ vodou — také nic. Takových prozaických funkcí slečna Krásnohorská necení a neuznává. Zato ti přidělila úkoly, o nichž se ti, ty dobrá tichá vodo, ani nezdálo. Jsi „zlatým vlasem Prahy" — poslouchej a snaž se pochopit — Praha prý do tebe vplétá „jiskřivé jehlice, v nichž démantů zelený vznět" — divíš se, ubohá řeko, o zelených démantech se ti asi nezdálo. Ale na tom není ještě dost. O tři strofy dál srovnává tě slečna Krásnohorská s „nádhernými — perutěmi", o řádek doleji s „knížecí řízou". A nyní přijdou, drahá Vltavo, funkce a obrazy, kde již nerozumím a nedovedu si představit ani slova. Nevím, jaké ti to funkce ukládá slečna Krásnohorská, čtu znova a znova a nechápu nic, než že podle ní je celá Praha stále pod vodou, jak nebývá ani o jarních povodních. Slyš, ubohá řeko, a rdi se:

Spadá[2] jí (totiž: Praze) s věštího temene
v plec královskou, v ramene hráz,
vlní se na ňadrech mateřských,
kol hrdinných beder jí v pás.

1 - Totiž Praha.
2 - Totiž Vltava.

Spadá jí ku vdovím kolenům,
až k patám i do jejich stop,
spadá jí od skvoucí koruny
v dol v popel a v zapadlý hrob.

Povívá za ní ten zlatý vlas
jak praporec šumící v kraj . . .

Rozumíš, Vltavo? Rozumíš, čtenáři? Já ne. Kde má Praha „temeno", kde „plec", kde „rameno", kde „ňadra", kde „bedra", kde „kolena", kde „paty" — to je mně mysterium mysterií. Znám dost dobře plán Prahy, studoval jsem ho, než píšu tyto řádky, kolik hodin, počmáral jsem ho celý různými možnými figurami, ale figuru slečny Krásnohorské ne a ne najít. A uvažte dále, že všech těchto údů se musí dotýkat Vltava . . . mystère. Nechtěla by pro podruhé přiložit slečna ke svým vlasteneckým poesiím zvláštní kresby a malby? Její Vltava není alespoň na žádné mapě... je to zcela privilegovaná, *vlastenecky* privilegovaná Vltava . . . a taková Vltava teče pak opravdu ve fantasii jako Mississippi nebo Kongo. A jak originelní ponětí Prahy, jak ideové, uvažte, prosím. Až dosud četl jsem u básníků, že srovnávali město s pannou, vdovou (někteří necudní docela i s nevěstkou) — ale jen tak docela *všeobecně;* aby se však vyskytl básník, který by nám město *vykreslil*, opravdu *detailovaně* vykreslil s temenem, ramenem, ňadry, bedry, kyčlemi, koleny atd. — to se posud nepřihodilo. Zde je slečna Krásnohorská velikým Kolumbem, a její *Praha Zlatovlasá* hotová poetická Amerika. Nov, Neuland, Terres vierges, jež doporučuju k pilnému vzdělání veškeré literární mládeži světové.

Ano, to je sl. Krásnohorská. Její vzňalá vlastenecká duše dělá z černého bílé, z tichého a zaleklého slavné a bujné, z ubohých žebráků u Černé věže historické dědice české slávy *(Pod černou věží*, str. 14) a z vltavských vln (zase již, Vltavo) . . . „blanické brůny" *(Sen nad Vltavou*, 21*)*. Nevím, co slečně ta ubohá, slušná a tichá řeka udělala, že ji tak maltretuje. Co ona dělá z Vltavy, nedělal Byron ani z Oceánu

a jeho: Roll on, thou deep and dark blue Ocean — roll! a celá ta světová meditace nad ním je ještě slabá vedle vlastenecké vise slečny Krásnohorské:

I poutá čaromocí
mě za měsíčné noci
tvůj tajůplný vid:
tvé pěny v lesku luny —
to blanické jsou brůny,
a duchovití jezdci —
hle — samý třpyt!

Žasneš, čtenáři! Jak hluboké a originální, jak silně vysloveno, jaká visionářská plastika, což! Rozumí se samo sebou, že ti blaničtí jezdci jedou národu na pomoc, a že pak „zplesá vlasti luh".

Stává se na celém světě, že z jara zarostou i pusté skály trávou a květem — to je fakt tak prostý a samozřejmý, že není třeba o něm dál mluvit. Ale slečna Krásnohorská má nejen zvláštní vlasteneckou geografii, ona má i zvláštní vlasteneckou chemii, zvláštní vlasteneckou fysiku, zvláštní vlasteneckou botaniku. *Vyšehrad z jara* (str. 27) pokryt je, jak čteme, žlutým květem tařice, který je ovšem hned slečně Krásnohorské „zlatý vínek" a „květné zlato", „zlatá koruna" a jiný pozlátkový prášek. Všecko v pořádku; ale slečně Krásnohorské nejde do hlavy, *jak* — jakým *zákonem, řádem — jakou příčinou* — roste na Vyšehradě z jara tařice. To je problém přece hodný nejvyššího ducha vlasteneckého, což? Obyčejný „kosmopolita" odbyl by tuto záhadu rouhavě poukazem na obyčejnou učebnici botaniky — slečně Krásnohorské taková surová empirie v tomto neobyčejném případě však nestačí — a ona hledá k tomu jiný *transcendentní, metafysický důvod*. A nalézá jej nakonec — — v Rukopise Zelenohorském — ve slovech jeho „otné *zlaté* sídlo Libušino" . . .

Ptáš se, co že zlata mého zřídlem?
Aj, jsem ještě *zlatým* stolcem Libušiným,

ještě jsem vám drahým, otným *zlatým* sídlem —
zříš můj lesk, — i pátráš za původem jiným?

Vidíš, čtenáři, o tom se ti ani ve snu nezdálo. Ta ubohá tařice na skále vyšehradské není jen tak obyčejná běžná tařice jako všude na světě — tahle tařice je *historická* tařice, je to odlesk *zlatého* stolce Libušina . . . Tak, příteli, otvíráš trochu zeširoka ústa a máš také nač. Skutečná vlastenecká mythologie – s tím se nesetkáš dnes již jen tak snadno.

V Čechách je vůbec všecko z gruntu a od základu jiné, lepší, šlechetnější, vyšší, rozumí se, než v „drsné, hrubé" cizině. Jiné zákony hmotné, jiné zákony ducha tu vládnou. Jiná botanika, jiná matematika. I Příroda je v Čechách jiná než v cizině, šlechetnější, citlivější, opravdu vlastenecká také. Až dosud, jak známo, nestarala se Příroda mnoho o člověka. Byla to — až dosud a jinde všude — velmi chladná, lhostejná a upjatá dáma, která, třeba byly v ní a vedle ní vyhubeny kmeny a národy, nepohnula ani brvou. Ani lístek nespadl proto, že zahynul člověk, ani strom se neskácel, že vyhuben byl kmen, ani skála se nerozpukla, že se usadil v krajině nový národ. Lhostejná, slepá, tajemná a němá je Příroda — tak viděli ji největší básníci jako *Leopardi* a *Turgeněv* ve svých básních v próze — nestarající se o člověka, ponořená do hlubokých strašných a osudných snů o zachování rovnováhy sil a života, pečující více než o člověka o to, jak nakrmit hladovícího lva nebo spravit sval bleší.

To byli ovšem filosofové a „kosmopoliti", a co platí o Přírodě jinde, neplatí proto ještě u nás. Naše česká Příroda — óh, to je něco jiného. Něco úplně, ale úplně jiného. Šlechetná, soucitná, s námi zrovna srostlá — která, kdyby nás tu nebylo, nechtěla by ani žít, mřela by a zhynula z velikodušného soucitu jako dobře vychovaná románová rekyně. Slyšte:

A kdyby jinou, odcizenou byla,[1]
ó, kdyby zmlkla její sladká řeč

1 - Totiž: česká země.

a cizí jen tu *zpupně*[1] hlaholila:
ty smavé luhy *zchvátila by křeč* —[2]

Ta pole pukla by a zkameněla,
a nad propastí, v mraků černém šatě
tvář slunce zahalená by se stměla
a zem by třásla se jak na Golgatě . . .

Červ uhlodal by kořeny těch borů,
led navždy zavřel by těch zdrojů ústí,
pták mřel by hladem v žáru na úhoru,
kde hrůzou by se bála tráva růsti . . . Str. 32.

Ejhle, síla vlasteneckého nadšení! Někdy propukla však v autorce takovou elementární silou, že poráží a uráží nejen nepřítele a odrodilce, nýbrž obrací se i — proti autorce samé. Jen jeden příklad. V *České chaloupce* z Národopisné výstavy (str. 88) „neobsáhlé, neskonalé jak velechrám", uvádí všecko, rozumí se samo sebou, autorku v úžas a obdiv. Křídlo inspirace zavlá hned nad autorkou a v ní přiházejí se jí pak takovéto žertovné věci:

V ký kraj se duše odhoupá
tím malovaným kolebadlem?
Ký duch k ní náhle vystoupá
skryt v kočičkách tam za zrcadlem?
Čím to, že srdce vyřezané
tam na stolici dubové
s mým srdcem v divný soulad plane
a zevšad zářné chvění vane
tak májové?

1 - Ovšem, od toho je cizí, aby hlaholila „zpupně"!
2 - Velmi zajímavé s lékařského stanoviska, zajisté?

Všimli jste si? Věříte svému zraku? Srdce autorčino „plane v divný soulad" s — — (hanbím se to říci) vyřezaným srdcem — — — na dubové stolici . . . Co to? Kdo si tu dělá frivolní vtipy ze svatého zanícení autorčina? *Vyřezané* srdce — ale vyřezané srdce — to je, s odpuštěním, přece jen — *díra*. A ta díra — prosím ta díra „na stolici dubové" (není v tom, snad, ukryt nějaký vlastenecký symbol? myslím v té dubové stolici) — ta že „plane v divný soulad" s tím plným, hlubokým, nadšeným, velikým srdcem naší básnířky?

Můj Bože, skoro by to svedlo člověka k frivolním vtipům — vhodná to příležitost pro všecky ty počestné, rozšafné a pokojné národovce a vlastence, aby unisono a korporativně vystoupili ve prospěch nevděčnicky ubíjeného genia proti zlolajné rouhačské chátře kritické . . .

Varuj se, ubohý kritiku. Neber řemeslo své lehce, natáhni si zas svůj důstojný talár a dlouhou seriosní tvář, zkoumej vážně a nesuď lehce mělkým tupým svým umem. Víš, Nemesis je blízka.

Dávám si říci. Podléhám vnitřnímu strachu. A tak jsem nakloněn vyložit záhadné citované místo svou nedostatečnou schopností chápací. *Mystère*, hluboké vlastenecké mystère jako výše s Vltavou a Prahou. Mystère — nerouhej se, mělký sofisto, ale skloň hluboko svou hlavu. Tajemství. Vlastenecké tajemství. To ti musí stačit.[1]

1 - Čtenář pozoruje snad, že jsem si svůj referentský úkol nadmíru ulehčil. Všimnul si zejména snad nahoře v úvodě věty, že kniha má vedle vlastenecké části také čísla — sit venia verbo — *meditativní a intimní*. A o těch ani zmínky v referátě. Ano, ani zmínky — ale vždyť já ani vlastenecké ještě nevyčerpal a mám již dva archy popsány! A pak, upřímně řečeno, nestačil jsem na první část, vlasteneckou, na cit všem tak přístupný přece — jak by se mi vedlo teprve v oddíle druhém — — hů, filosofickém také! Jak bych stačil pochopit a vyložit tak hluboká čísla, jako jsou *Fatum* (str. 148) nebo *Zpověď atheisty* (str. 110). Biju se kajícně v prsa, vyznávám svou kritickou impotenci a skládám zbraň. Čtenář si kup laskavě výbornou tuto vlasteneckou knížku a zkus své štěstí sám!